

04

„POSTOJE ZAKONI JAČI OD PROPISANIH“: PRILOG ISTRAŽIVANJU BORBE NAVIJAČA „DINAMA“ ZA SVOJ KLUB I NJEZINA DRUŠTVENA ZNAČENJA

DOI: 10.17234/SEC.32.2
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 24. 8. 2019.
Prihvaćeno: 28. 5. 2020.

GORAN-PAVEL ŠANTEK

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju
Ivana Lučića 3

HR – 10000 Zagreb, Hrvatska
gpsantek@ffzg.hr

 orcid.org/0000-0003-1232-5454

Ovaj rad nalazi se u otvorenom pristupu i može se distribuirati u skladu s odredbama licencije CC BY-NC-ND 4.0 HR

Cilj je rada steći bolje razumijevanje utjecaja koji ponašanje državnih i gradskih institucija koje su nadležne za nadzor zakonitosti rada GNK Dinamo ima na ponašanje navijača te razmotriti hipoteze da su uzroci dijela nasilnoga ponašanja navijača strukturalno izazvani, ali i da se u aktivističkom djelovanju mladih kroz navijačke skupine krije potencijal za demokratsko unaprjeđenje društva. Kako navijači organizirani u „Bad Blue Boyse“, „Zajedno za Dinamo“ i „Dinamo to smo mi“ ustrajno od nadležnih institucija grada i države traže poštovanje zakona, možemo ih uočiti kao promicatelje demokratizacije društva, ali i povezanih procesa kao što su dosljedna i neselektivna primjena zakona i propisa te borba protiv korupcije i diskriminacije.

Ključne riječi: *Dinamo, nogometni navijači, sport, diskriminacija, demokratizacija*

"GORJET ĆE CIJELI GRAD" – UVOD

Tijekom noći s 19. na 20. lipnja 2019. godine u Novom Zagrebu su na tri mjesta zapaljene gume i izvješeni transparenti upozorenja približno istoga sadržaja, a na jednome od njih piše: „Ako ne odeš sad gorjet će cijeli grad“.¹ Uz tu rečenicu u simbolički znak zabrane dodani su i inicijali ZM (usp. Vecernji.hr 2019). Za javnost nema sumnje komu je poruka upućena, pa i Vecernji.hr u redakcijskom tekstu izriče da se transparentima šalje

¹ Rad je rezultat rada na projektu Hrvatske zaklade za znanost: Sport, diskriminacija i integracija. Sport kao medij društvene inkluzije i participacije, HRZZ IP-2018-01-2756.

poruka Zdravku Mamiću² i njegovu bratu Zoranu,³ koji se unatoč jednoj nepravomoćnoj presudi za oštećivanje GNK Dinamo i potvrđenoj drugoj optužnici za oštećivanje kluba, (u oba se slučaju radi o ukupnoj šteti za klub od oko 316 milijuna kuna), ne samo da ne žele povući iz navedenoga kluba, već se u danima prije paljevine u Novom Zagrebu Zoran Mamić u klubu namješta na poziciju sportskoga direktora, a za nepravomoćnoga osuđenika hrvatskoga pravosuđa Zdravka Mamića, koji je prije izricanja presude na sudu pobjegao u susjednu zemlju, predsjednik kluba Mirko Barišić na konferenciji za novinare tvrdi da inkriminirana djela nije mogao napraviti sam te da je isti i dalje zaposlenik kluba.⁴ Kako je to opravdano u svojemu priopćenju primijetila udruga „Dinamo to smo mi“ (usp. Dinamo to smo mi 2019a), u Hrvatskoj se mjesec dana razlike u kazni u nepravomoćnoj presudi odražava u tome treba li se pobjeći iz zemlje (Zdravko Mamić) ili se može raditi u pravnom subjektu za koji je prvostupanjski sudski utvrđeno da si ga oštetio kao direktor (Zoran Mamić).⁵ Odatle i u naslovu priopćenja udruge „Dinamo to smo mi“ konstatacija, istovremeno i uvid, da je problem s klubom vezan uz nacionalnu politiku i pravosuđe, da je postupak kluba u vezi s angažiranjem Zorana Mamića ne samo ruganje navijačima, već i Hrvatskoj i njezinim zakonima.

Zašto dio navijača Dinama upozorava paleći po gradu i prijeti da će grad gorjeti, a klub zapošljava i opravdava ljude koji su ga po presudi pravosudnih tijela oštetili izrazito je kompleksna priča ne samo o klubu, već i tranzicijskoj Hrvatskoj, koja se u ovom ograničenom radu ne može interpretirati u svojoj potpunosti, pa se kao cilj rada postavlja poboljšati razumijevanje utjecaja ponašanja državnih struktura na agresivno ponašanje navijača, a pritom i razmotriti hipoteze kako su uzroci dijela nasilnoga ponašanja navijača strukturalno izazvani te da se i u aktivističkom djelovanju mladih kroz navijačke skupine krije potencijal za demokratsko unaprjeđenje (hrvatskoga) društva.⁶

---

² Zdravko Mamić trenutno je na dužnosti savjetnika u GNK Dinamu (usp. RTL.hr. 2020), iako je javna percepcija da je on njegov „gazda“ (usp. Delač 2020).

³ Zoran Mamić trenutno je sportski direktor u GNK Dinamu (usp. R. D. 2020).

⁴ Usporediti snimku konferencije na adresi: <https://sportske.jutarnji.hr/sn/nogomet/video-zoran-mamic-se-vratio-u-maksimiri-i-najavio-promjene-evo-tko-se-sve-vraca-u-klub-stigao-i-odgovor-na-pitanje-o-presudi-pravda-ce-doci-na-svoje-8967455>

⁵ Prema hrvatskim zakonima pravomoćnost presude s kaznom duljom od pet godina zatvora optuženik čeka u zatvoru, a one koja je kraća na slobodi. Prema nepravomoćnoj presudi suda u Osijeku Zoran Mamić osuđen je na 4 godine i 11 mjeseci zatvora, a Zdravko Mamić na 6 godina i 6 mjeseci zatvora.

⁶ Iako je ovaj rad fokusiran na aktivnosti nogometnih navijača koje se mogu promatrati kao oblik društvenoga aktivizma (usp. Numerato 2018) i ne razmatra šire samo nasilje povezano uz njih, kako institucionalno prema njima, tako i ono koje proizvode oni sami i smatra se važnim dijelom njihove supkulture, recenzent smatra da bi ga bilo dobro ukratko predstaviti kao širi fenomen. Kako su navijači „Dinama“ Bad Blue Boysi direktni izdanak europskoga nogometnog navijačkog pokreta,

Teorijski⁷ je rad utemeljen na promišljanjima sociologije sporta Srđana Vrcana, potvrđujući specifičnost hrvatske situacije spram konvencionalnih istraživanja utjecaja politike na sport i njegovu vezu s agresijom i nasiljem, potom sociologiju i antropologiju grupa, supkultura i kultura mladih. Razumijevanje temeljnih koncepata preuzeto je iz studija diskriminacije, alijenacije, konflikta i društvenih vrijednosti. Prilikom tumačenja primijenjena su i shvaćanja Ervinga Goffmana o predstavljanjima aktera i interakciji, hegemonijskom djelovanju elita Antonia Gramscija, djelovanju moći i oblicima otpora Michela Foucaulta te, uz ostalo, društvenim poljima i borbi u njima Pierrea Bourdieua. Metodološki je rad zasnovan na postavkama studija slučaja,⁸ medijskim analizama, ponajprije sadržaja novina i mrežnih portala⁹ te sudjelovanju s promatranjem.¹⁰ Tijekom sudjelovanja s promatranjem i nakon njegova okončanja autor je na temu rada i sam rad dobio iznimno korisne komentare i informacije pojedinih vodećih pripadnika udruga

---

mogu se, u vezi s nasiljem, promatrati kao i drugi izdanci toga pokreta. Iako radova koji tematiziraju nogometne navijače i nasilje ima velik broj, a perspektive su im iznimno različite, čini se najboljim fenomen početi upoznavati iz knjige Ramona Spaaija *Understanding Football Hooliganism* (2006). U njoj se fenomen navijačkoga nasilja pokazuje kao europski i svjetski, nekad i isključivi fokus istraživanja navijača, promatra se njegovo značenje unutar izražavanja nasilja u društvima općenito, specifičnosti navijačkoga korištenja nasilja, često u kompetitivne svrhe, te se razmatra odnosa ovoga „nogometno-povezanoga“ nasilja spram nasilja u društvu općenito.

⁷ Literatura koja se bavi odnosom nogometa, navijača, politike, nasilja, kriminaliteta, kulture i društva iznimno je obimna i u svijetu na povezane teme godišnje izlazi stotine znanstvenih članaka i desetine knjiga. Za čitatelja koji se želi upoznati s osnovama istraživanja tih tema autor, u skladu sa zahtjevom recenzenta, preporučuje iz hrvatske literature čitanje djela Srđana Vrcana (2003) i Dražena Lalića (2018), a iz međunarodne Richarda Giulianotta (2005) i Dina Numerata (2018). U skladu sa zahtjevom istoga recenzenta autor čitatelje želi upozoriti i na mogućnost različitih pristupa istraživanjima nogometnih navijača, pa i onima koji nisu kao prethodno spomenuti Dino Numerato fokusirani na njihov društveni aktivizam, već samo na njihovo huligansko djelovanje i nasilje. Dobar primjer takva pristupa je rad Dominiquea Bodina (2013).

⁸ Studije slučaja počivaju na detaljnoj obradi jedne jedinice analize, ovdje su to navijači „Dinama“ uključeni u navedene skupine. Radi se o *ex post facto* dizajniranoj studiji slučaja, jer su se u trenutku provođenja istraživanja dominantna zbivanja čiji se utjecaj istražuje na grupu pretežno već dogodila.

⁹ U njima su se tražili obrasci u prezentiranim podacima, dominantne teme te ideje koje ih oblikuju. Za analizu su bile važne i izjave samih aktera i njihovi kontekstualni komentari, primjerice urednika ili novinara. Popis uporabljenih medijskih izvora nalazi se u popisu literature rada.

¹⁰ Ova se antropološka metoda pokazala ključnim izvorom spoznaja prezentiranih u radu. Nazočnost događajima, uključenje u pojedina zbivanja u punom opsegu ili na distanci, formalnost ili neformalnost pristupa ovisno o situaciji, kontekstu i odnosu s uključenima te uključenost na različite načine u kontakte s akterima i dio opisanih aktivnosti, i prije i poslije od vremena u kojem se oni opisuju u radu, s katkad nejasnim granicama između istraživača i istraživanoga te istraživačke i sudioničke prakse, pokazali su se i ovdje ponajviše kvalitetnim načinom stjecanja podataka i spoznaja u antropologiji.

„Bad Blue Boys“ i „Dinamo to smo mi“, a posredno i inicijative „Zajedno za Dinamo“.¹¹

Rad je strukturiran na način da se nakon ovoga uvoda u drugoj cjelini predstavlja spor udruga ili inicijativa „Bad Blue Boysi“, „Zajedno za Dinamo“ i „Dinamo to smo mi“ s Upravom GNK Dinamo i s braćom Zdravkom Mamićem (šire) i Zoranom Mamićem (uže) te ponajprije pravni postupci koje su navijačke grupacije poduzele u nastojanjima da rad kluba svedu u zakonima i propisima predviđene okvire. U trećoj cjelini razmatra se odnos kluba prema spomenutim navijačkim grupacijama, ali i svojim članovima te navijačima općenito. Kontekst u kojemu se to radi su različiti koncepti i teorijska razmatranja koja autor smatra relevantnima za analizu. U četvrtoj, posljednjoj, cjelini daje se sinteza rada i predstavljaju zaključci o utjecaju koji ponašanje državnih i gradskih institucija, a koje su nadležne za nadzor zakonitosti rada GNK Dinamo, ima na ponašanje navijača.

I dok su upaljene gume brzo ugašene intervencijom zagrebačkih vatrogasaca, navijačke strasti ne izgleda da će biti tako brzo ugašene, što primjećuje i Tomo Ničota, novinar *Sportskih novosti*, stavovima vrlo blizak upravi kluba, koji u članku vezanom uz akciju Bad Blue Boysa u Sloveniji na zadnjoj pripremnoj utakmici „Dinama“ 6. 7. 2019. piše kako je to „najava onoga što bi se u budućnosti moglo događati“, kako „jedna radikalna skupina opet ima namjeru raditi ekscese“, uočavajući i povod: „eskaliraju problemi tog tipa nakon povratka Zorana Mamića u klub“ (usp. za sve citate: Ničota 2019). U radu će se osim odgovora na postavljeni cilj i hipoteze pokušati dobiti uvid i zašto je tomu tako, zašto navijači „Dinama“ Bad Blue Boysi prijete korištenjem agresije u svojoj borbi te kakva je u tome uloga ponašanja klupske uprave i djelovanja nadležnih državnih institucija.

„NA KOROV VATROM, NA ZABRANE BUNTOM“ – Zahtjevi udruga / inicijativa „Bad Blue Boysi“, „Zajedno za Dinamo“ i „Dinamo to smo mi“ za pravno ispravnim radom GNK Dinamo

Povijest¹² spora Bad Blue Boysa (BBB-a)¹³ s braćom Mamić u upravi kluba dugotrajna je, na neki način počinje navijačkim skandiranjima protiv Zdravka Mamića

---

¹¹ Autor je na navedenome sugovornicima iznimno zahvalan, etnografska metoda kojom se tekst daje na čitanje onima o kojima se piše i ovdje se pokazala vrlo korisnom i autor se nada da će se ovaj odnos u sljedećim radovima moći pretvoriti i u zajedničko pisanje radova na pojedine teme, kako bi istraživani na još izrazitiji način čitateljima predstavili svoj glas i njihova interpretacija postala dodatno neposrednijom i jasnijom.

¹² Čitatelje se želi informirati da, u skladu sa zahtjevom recenzenta, dodatne informacije o razvoju nogometne igre i njezinu društvenu kontekstu mogu pronaći u radovima Srđana Vrcana (2003) i Dražena Lalića (2018).

¹³ U skladu sa zahtjevom recenzenta čitatelje se želi uputiti na literaturu u kojoj mogu više doznati

2006. godine i tijekom godina izražavala se na različite načine, primjerice zahtjevom za odlaskom Zdravka Mamića iz kluba i njegovim istjerivanjem iz prostorija navijačke udruge 2008. godine, kaznenom prijavom uprave kluba, dakle i braće Mamić, 2011. godine te navijačkim potpunim bojkotom utakmica kluba od 2010. do 2011. godine, a djelomičnim i do 2016. godine. Znakovito je priopćenje Bad Blue Boysa prilikom prekida bojkota te godine u kojemu naglašavaju da njihova borba za zakonitost i demokraciju u klubu ne prestaje, a za fokus ovoga rada vrijedi istaknuti rečenicu kako „meta nije više samo jedan čovjek, već sistem koji je prvi navijački neprijatelj“ (usp. Nacional.hr 2016). Upravo se sistem, odnosno državne i gradske strukture i institucije, kako se jasno izražava, pokazao za navijače bitnim dijelom pa i uzrokom problema, koji na kaznene prijave, podneske, pritužbe i druga upozorenja na rad kluba i njegovih upravljača sporo, neadekvatno ili nikako ne reagira.

Dobro se navedeno vidi kroz sljedeće primjere navijačkih postupaka. Jedna od prvih javnih akcija Bad Blue Boysa u tom pogledu jest predaja kaznene prijave Državnom odvjetništvu Republike Hrvatske u prosincu 2011. godine protiv odgovornih osoba u klubu, uključujući Zdravka Mamića, zbog osnovane sumnje u malverzacije u poslovanju kluba, konkretno vezane uz kršenja članaka zakona o pranju novca, sklapanje štetnih ugovora, zlouporabu ovlasti i povredu ravnopravnosti u gospodarskom poslovanju te davanja mita. Iako su uz prijavu predstavljene i neke činjenice koje istu ozbiljno potkrjepljuju, reakcija državnoga tijela, koliko je autoru ovoga teksta poznato, izostala je. Sumnjičavost BBB-a prema radu navedene i povezanih državnih institucija razvidna je i u proglasu tom prigodom upućenom medijima, a u kojemu se ističe: „Ovim činom želimo podržati tijela pravne države da i na ovaj način napokon istraže neka od višegodišnjih i nekažnjenih kršenja različitih zakona ove zemlje od strane rukovodstva NK Dinamo“ (usp. Sportske novosti 2011). Sljedeće prijave s BBB-ima povezanih inicijativa i udruga, ovdje će se predstaviti samo dio njih, pokazat će da institucije, čija je zadaća i samostalno uočavanje kršenja državnih zakona i propisa, niti nakon navijačkih prijava ne pristupaju očekivano ažurno inkriminiranim slučajevima.

Građanska inicijativa „Zajedno za Dinamo“ (ZZD) među razlozima svojega ustanovljenja 2010. godine ističe upravo puno ostvarivanje prava članova udruge građana GNK Dinamo te zajedničko djelovanje na demokratizaciji svojega kluba (usp. za navedeno i cijeli dio o inicijativi „Zajedno za Dinamo“: Šantek 2017). Pod demokratizacijom smatraju, među ostalim, potpunu informiranost članova o radu udruge te izbore za njezine dužnosnike u kojima mogu sudjelovati i biti birani svi članovi, pa tako i direktno ili indirektno sudjelovati u odlučivanju o načinu rada, ustrojstvu i

---

o povijesti skupine BBB i njezina imena, ponajprije tu mogu poslužiti knjige Hrvoja Prnjaka (1997) i Srđana Vrcana (2003).

politici udruge građana GNK Dinamo. Treba istaknuti da samo osnivanje Inicijative te proklamirani ciljevi jasno pokazuje da putem vlastite udruge članovi nisu mogli ostvariti dio zakonski garantiranih prava (primjerice da su potpuno informirani o radu udruge i da njihov glas bude predstavljen u njezinoj skupštini) te da ZZD od prvoga obraćanja javnosti upozorava na nelegalnosti jer zahtijeva „transparentno financijsko i svako drugo poslovanje kluba“ i „klub u kojem se poštuje Statut i zakoni RH“ (usp. Zajedno za Dinamo 2010). U tom su pogledu i nastupili spram nadležnih klupskih, lokalnih i državnih tijela, a njihova reakcija samo je potvrdila opravdanost navijačkih stavova o nedovoljnoj zaštiti prava nadležnih institucija. Kao legalistička Inicijativa ZZD prvi dopis odašilje Nadzornom odboru GNK Dinamo 2010. godine te upozorava na uočene nepravilnosti u radu kluba i povrede Zakona o udrugama, Zakona o sportu i Statuta NK Dinamo. Neki od primjera koje navode su: (1) u Skupštini kluba nalaze se osobe koje uopće nisu njegovi članovi [što se zakonski traži, op. GPŠ] ili su dužnosnici nekoga drugog kluba ili nacionalnoga nogometnog saveza [što se zakonski brani, op. GPŠ], (2) budući da članove Skupštine predlaže Izvršni odbor udruge, a Skupština potom odlučuje o upravljačkim tijelima kluba pa i Izvršnom odboru, članovi zapravo nemaju mogućnost sudjelovati u radu svoje udruge [čime se krše zakonske odredbe koje im tu mogućnost daju, op. GPŠ]. Status članova u klubu dobro prezentira zahtjev Inicijative klubu da, u skladu s ostvarivanjem zakonskoga prava na obaviještenost o njegovim osnovnim aktima i poslovanju, članovi budu upoznati s temeljnim klupskim aktima, poput Statuta, te s financijskim poslovanjem. Kako na niti jedan zahtjev od kluba nisu dobili odgovor, ZZD šalje zahtjev Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta za nadzorom nad radom Kluba te Gradskom uredu za opću upravu za kontrolom rada udruge građana NK Dinamo. Gradski se ured očituje, ali i, zanimljivo jer je navedena udruga kod njega registrirana, proglašava nenadležnim za kontrolu rada iste, a Ministarstvo se nije uopće očitovalo na ovakav zahtjev. Oglasilo se tek nakon pritužbe ZZD pučkom pravobranitelju Republike Hrvatske te je također ustvrdilo da nije nadležno za „Dinamov“ rad, što je zanimljivo jer je GNK Dinamo jedan od vodećih sportskih kolektiva u zemlji. Paradoksalna je tako situacija da se niti institucija kod koje je udruga građana GNK Dinamo registrirana i koja se treba brinuti za zakonitost njezina rada, niti institucija koja je nadležna za kontrolu rada u sportu, poput ministarstva koje je tada imalo sport u svojem naslovu, ne smatraju nadležnima za kontrolu zakonitosti rada sportskoga kolektiva GNK Dinamo. Tako već prvi mjeseci rada Inicijative otkrivaju da njezina borba nije samo za ostvarenje zakonitosti u jednom nogometnom klubu, već je dijelom mnogo šire borbe za funkcioniranje hrvatskih institucija i pravnoga sustava, što će se potvrđivati i kroz sve buduće aktivnosti. Tako u proljeće 2011. godine, nakon što je Gradski ured za opću upravu upisao promjene klupskoga statuta i rješenja sporne Skupštine GNK Dinamo, stotine članova šalje žalbu Ministarstvu uprave zbog tog upisa te upozoravaju na nezakonitost održane skupštine i

njezinih pojedinih akata, među ostalim, zbog sudjelovanja na njoj zakonski spriječenim osobama, nepozivanja skupština te drugih kršenja zakona, Statuta i prava članova. Ministarstvo uprave tu je žalbu odbilo uz obrazloženje da se radi o unutarnjim pitanjima udruge. Inicijativi je ovakav službeni odgovor neprihvatljiv, što je i razumljivo jer je teško shvatiti kako kršenja zakona i propisa mogu biti unutarnje pitanje udruge, no ZZD ne odustaje od borbe legalnim putem, za što plodove počinje ubirati tek za nekoliko godina. Tako u travnju 2013. godine Visoki upravni sud u Zagrebu donosi odluku u korist Inicijative u predmetu tužbe protiv Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta te presuđuje da Ministarstvo mora odgovoriti na predstavke građana s legitimnim interesom, kao što su u konkretnom slučaju „Dinamovi“ članovi. Važan uspjeh za Inicijativu predstavlja rješenje Sportske inspekcije MZOS-a iz srpnja 2014. godine, prema kojemu se poništava rješenje Kontrolnoga ureda Grada Zagreba iz travnja te godine o prestanku nadzora nad GNK Dinamo te se Klub obvezuje osigurati članovima uvid u opće i pojedinačne klupske akte i drugu relevantnu dokumentaciju neophodnu za obaviještenost o radu kluba. Obveza je Kluba i Statutom propisati načine i uvjete izbora te prava i dužnosti klupskih povjerenika. Dugotrajan je bio put do realizacije ovoga rješenja, a u osnovi ono nije implementirano niti danas, budući da niti aktualni Statut kluba nije svakom članu osigurao jednakost u toj udruzi građana te mogućnost da biraju i budu birani. Treba istaknuti i da je za ovo prvo po Klub obvezujuće rješenje državnim institucijama trebalo gotovo tri i pol godine nakon što je inicijativa Zajedno za Dinamo prijavila nezakonitosti, što nam sve potvrđuje da su borba za demokratizaciju kluba i članska prava te borba za bolji i učinkovitiji rad državnih institucija i pravne države međusobno povezane i s još mnogo posla pred sobom.

Navedeno samo potvrđuje rad udruge „Dinamo to smo mi“, osnovane 2018. godine, čiji su članovi navijači „Dinama“ sa svih tribina, pa i Bad Blue Boysi i oni aktivni u inicijativi „Zajedno za Dinamo“ (usp. Dinamo to smo mi 2019b). Udruga nastavlja pravnu borbu članova za svoj klub te zakonito i transparentno poslovanje kluba, što se ističe i na osnivačkoj skupštini:

„Želimo da se u Dinamu provedu izbori, a mi stojimo na raspolaganju ljudima iz Kluba, ako ne znaju kako ih organizirati. Pozivamo ih da raspišu izbore, predlože svoje kandidate te traže legitimitet od članova. To je jedini legalan način da vode Dinamo, a daljnje zanemarivanje članova vodi Klub u propast. (...) Već ranije pokrenuli smo neke pravne postupke kako bi spriječili nasilno provođenje privatizacije našeg Kluba“ (usp. Gol.hr 2018).

Pravni postupci koje je pokrenuo „Dinamo to smo mi“ (DTSM) brojni su i ovdje će se istaknuti samo neki. U studenom 2018. godine podiže se kaznena prijava protiv odgovorne osobe u klubu koja je klupskim sredstvima neovlašteno kupovala stvari osobama nepovezanim s klubom, a što je Državno odvjetništvo utvrdilo tijekom drugih

istraga povezanih s krivotvorenjem podataka koje je išlo u korist Zdravka Mamića. U istom mjesecu, uz predstavljanje konstatacije USKOK-a da je GNK Dinamo vlasništvo svih članova, objavljuje se:

„Nadamo se da će nakon ovoga Zakon konačno početi jasno tumačiti i Ured za opću upravu Grada Zagreba iza kojeg se ova nelegitimna uprava uz pomoć gradonačelnika i počasnog predsjednika Dinama Milana Bandića godinama skriva, te konačno poništiti statut i omogućiti izradu novog te omogućiti provedbu demokratskih izbora u klubu s istim pravima za sve članove. Ovo je ujedno posljednji poziv i članovima Skupštine, Uprave i Izvršnog odbora Dinama da počnu poštivati Zakon o Udrugama i provedu demokratske izbore u Dinamu. Ukoliko to neće, Udruga „Dinamo to smo mi“ priprema s pravnim timom tužbu za ostvarivanje svojih prava koja nam je sada priznao i sam USKOK“ (usp. Dinamo to smo mi 2019c).

Treba i ovdje istaknuti da navijači kluba organizirani u udrugu DTSM od nadležnoga gradskog ureda i odgovornih u klubu traže poštivanje zakona i Statuta, što je iz gledišta participativne demokracije iznimno pohvalno, ali s druge strane i porazno jer znači da nadležna tijela u gradu i klubu, čiji je zadatak skrb o zakonitom radu, upitno obavljaju svoj posao. U prosincu 2018. g. DTSM prijavljuje predsjednika Uprave Dinama Igora Kodžomana sportskoj inspekciji zbog kršenja Zakona o sportu te on uskoro nakon sudske presude biva primoran napustiti svoju dužnost (usp. Dinamo to smo mi 2019d). Unatoč pravnim pobjedama koje ostvaruju, dojam DTSM-a o institucijama koje u Republici Hrvatskoj trebaju štiti zakone i propise može se nazrijeti iz već spomenutoga obraćanja javnosti u svibnju 2019. godine:

„Sportski direktor kluba trebala bi postati [u trenutku pisanja ovoga teksta i jest, iako bez ugovora, opaska GPŠ] osoba protiv koje je neki dan potvrđena druga optužnica za izvlačenje novca iz Dinama. Dokaz je to da je naš Dinamo još uvijek u raljama kriminala. Mjesec dana. Toliko je očito razlika između boravka u zatvoru i povratka u Dinamo. Nažalost, koliko ovo sve zvučalo suludo, u Dinamu je moguće. (...) Članovima Izvršnog odbora Dinama i Uprave to ništa ne znači. (...) Eventualni povratak Zorana Mamića u Dinamo još je jedan poraz pravne države. Dok je sintagma „opasnost od ponavljanja djela“ općeprisutna u svakoj sudnici, u Dinamu je nažalost ona uobičajena pojava“ (Dinamo to smo mi 2019a).

„SLOBODA DINAMU“ – Mogućnosti teorijskoga razmatranja spora GNK Dinamo s udrugama / inicijativama „Bad Blue Boys“, „Zajedno za Dinamo“ i „Dinamo to smo mi“ u aktualnom društvenom kontekstu

Zbog ograničenja veličine ovoga članka rad uprave GNK Dinama neće se moći opširnije kontekstualizirati unutar njezinih javno poznatih poveznica (usp. Vrcan 2003 i Lalić 2018) s vodećim političkim dužnosnicima na razini države i grada (usp. Alač 2019 i Sportski.net 2017), pravosudnim uglednicima (usp. Rašeta 2018 i Breber i Hina 2019) ili poslovnim liderima (usp. Dokler 2003). Morat ćemo se stoga zadržati samo na konstataciji da je političko-pravosudno-gospodarska elita svojom nazočnošću u ložama na utakmicama „Dinama“ ili u upravljačkim tijelima kluba ili odnosom s upravom kluba kroz različite vrste aktivnosti bila pozadina koja je upravi kluba omogućila da radi na način koji je izazvao nezadovoljstvo članova kluba i najangažiranijih navijača Bad Blue Boysa.

O funkcioniranju uprave kluba i njezinu odnosu spram članova svoje udruge i navijača već je mnogo rečeno kroz radove hrvatskih sociologa i antropologa, a jedan od prvih koji govori o diskriminirajućoj klupskoj poziciji spram članova „Dinama“, navijača i BBB-a jest Srđan Vrcan. U svojoj studiji sukoba BBB-a s predsjednikom Republike zbog promjena imena Dinama 1990-ih Vrcan (usp. Vrcan 2003:201–230) piše o ciljanom političkom etiketiranju i anatemiziranju BBB-a, pokušajima njihova društvenoga izoliranja, stvaranja moralne panike u vezi s njihovim ponašanjem, rada na njihovom unutarnjem razjedinjenju te policijskoga šikaniranja, proganjanja i nasilja. Politički i klupski velmože u ovoj su agendi nastupali kao jedan akter, koristeći sve potencijale kontrolirajućega represivnoga, medijskoga i drugih aparata. Navijači su smetnja jer odbijaju prihvatiti eksproprijaciju kluba koju je izvršila određena interesna grupacija i u kojoj su oni ostali bez ikakve mogućnosti utjecaja na donošenje odluka u klubu koji smatraju svojim, a koji to formalno, za dio njih koji su članovi udruge građana GNK Dinamo, i jest. Uspostavljena vrhuška kluba, povezana s politikom i sferama na koje ona može utjecati poput gospodarstva i pravosuđa, želi samostalno i neograničeno upravljati klubom. Kako kaže Vrcan: „na djelu je bio čin prave deposesije“, pri čemu je „eksproprijacija bila odbojnija po načinu kako je ostvarena“, naime „ostvarena je političkim sredstvima koja su stajala na raspolaganju novim velmožama (...) [pri čemu] politički moćnici nisu uložili svoj privatni kapital, preuzimajući time uobičajene rizike“, ali su preuzeli potpuno upravljanje klubom kao da to jesu napravili i da on jest njihovo privatno vlasništvo. Tako ovdje imamo „ne samo sukob nogometnih velmoža i nogometnih „pučana“, takorekuć „bezgaćnika“, nego i sukob između eksproprijatora i eksproprijiranih“ (Vrcan 2003:221). Iznimno je važna za razumijevanje situacije i sljedeća Vrcanova misao:

„nema ništa neočekivanog u odlučnosti velmoža, koji su postali faktični vlasnici kluba kao svoje najdraže igračke, da brane svoje novo vlasništvo, pribjegavajući svim sredstvima koja im stoje i dok im stoje na raspolaganju – od masovnih medija do policije kako to i inače rade eksproprijatori, te ponajprije oni koji su eksproprijaciju ostvarili sredstvima političke moći i vlasti, a ne rizičnim ulaganjem vlastitog kapitala“ (Vrcan 2003:222).

Otuđenje od navijača, diskriminaciju članova kluba, faktičnu privatizaciju udruge građana u kojoj se sve dužnosti od skupština do predsjednika stječu odlukama vladajuće elite, a ne sudjelovanjem svih članova kluba potvrđuju i kasnija istraživanja, a jedno od recentnijih je studija „Dinamo to smo mi“ (usp. Šantek 2017). U njoj se potvrđuje osjećaj otuđenja i diskriminacije navijača i članova kluba zbog toga što se donošenje odluka o klubu zbiva u ograničenom i zatvorenom krugu osoba i većina su članova i navijača obespravljani. Kako je poznato već od Émilea Durkheima (usp. Giulianotti 2005:13) kad određena elita nauštrb drugih grupa zauzme povlaštene pozicije u nekoj strukturi, ovdje klubu, konflikt između njih očekivana je pojava. Dijelom i zbog stila ponašanja i djelovanja „Dinamova“ dužnosnika Zdravka Mamića ovaj konflikt nije u okviru standardnih pravila ponašanja i obrazaca društvenih interakcija (usp. Goffman 1967), pa kao što on i klub pri autokratskom i totalitarnom upravljanju ne čuvaju lice i dostojanstvo suparnika, i BBB-i su kao jedan od znakova svoje borbe uzeli upravo znak zabrane sa siluetom lica navedena Dinamova dužnosnika. Ovaj spor se na neki način može vidjeti i kao klasni, jer s jedne strane imamo vladajuću elitu / klasu s predvodnikom u liku poslovnoga čovjeka [čiji je glavni posao bilo poslovanje vezano uz „Dinamo“ i transakcije njegovih igrača, što pokazuju dokumenti vezani uz sudske presude – opaska GPŠ], a s druge strane obespravljene članove kluba i navijače koji se bore za demokraciju i ostvarenje zakonskih prava da participiraju u upravljanju klubom. Zbog toga na neki način u ovom sporu svjedočimo i ideološkoj borbi, naime s jedne strane imamo elitu koja kao u doba moderne želi svoju poziciju utemeljiti na moći i nepropitujućem autoritetu, a s druge članove kluba i navijače koji kao pravi izdanci postmoderne insistiraju na participirajućoj demokraciji i nikakav samopodrazumijevajući autoritet im nije prihvatljiv. Naravno, u kontekstu je šire društveno pitanje o tome čemu zapravo služe sportske institucije (usp. Giulianotti 2005:13), no odgovor na njega, sudeći prema djelovanju nadležnih državnih institucija i njihovu odnosu spram spora članova „Dinama“ s upravom kluba, politički nije jasno definiran, što dodatno doprinosi konfliktu. A doprinosi mu i percepcija javnosti o isprepletenim interesima političko-nogometno-gospodarskih elita, koja se očituje u tome da se hegemonijski (usp. Gramsci 1971) koriste posebni fluidni odnosi moći, metode i tehnike kojima dominantne grupe, u ovom slučaju dužnosnici „Dinama“, uz

političke i medijske partnere, pokušavaju osigurati svoju kontrolu nad dominiranim grupama (članovima i navijačima) pomoću ideološkoga slaganja. Zbog toga nastaju različite medijske i političke kampanje o dužnosnicima „Dinama“ kao iznimno uspješnim poslovnim ljudima, po kojima je uspostavljeni poredak u klubu predstavljen kao normalan, već i potrebi da oni permanentno budu na svojim dužnostima [pa čak i unatoč sudskim presudama – opaska GPŠ] te s druge strane i kampanje o njihovim suparnicima u udruzi građana kao o društveno, kulturno i politički upitnim pojedinačnim ili kolektivnim akterima. Osobito su za upravu „Dinama“ problematični BBB-i, koji kao najorganiziranija grupacija navijača kluba i jedan od najkvalitetnijih izdanaka navijačke ultras supkulture uopće, *foucauldovski* odbijaju biti discipliniranim i ni pod koju cijenu ne dopuštaju da im se određuje ponašanje. Zbog njih se hegemonijski pišu brojni propisi kako bi ih se umirilo, a sportski i javni autoriteti nastoje postati aktivni subjekti u upravljanju njihovim ponašanjem.¹⁴ U vezi s prethodno spomenutim elitističkim zatvaranjem kluba, odnosno zatvorenošću pozicija i prestižnih mjesta u njemu za izabrane, dakle elitu, treba spomenuti da klasna distinkcija, prema Bourdieuu (1993:127), donosi i socijalno-spacijalnu dimenziju pa ekskluzivni društveni prostori stječu efekt kluba, a takvi sportski klubovi ograničavaju članstvo onima s višom razinom kapitala, kakav već vide poželjnim. Fizička ili simbolička distanca izrazito dijeli ljude bez poželjne vrste kapitala od rijetkih socijalnih dobara, usmjeravajući ih da nastanjuju specifični lokalitet (ibid.). Primjer toga može biti da određeni izabrani od elite postaju skupštinari „Dinama“ (iako sami govore da skupštini neće nazočiti, da je članstvo u skupštini više simbolička pa zato i ne tako velika stvar (usp. R. I. 2019), a gotovo svim ostalim članovima se onemogućuje da se kandidiraju ili biraju kandidata za skupštinu. Vezana je uz ovo i koncepcija simboličkoga nasilja, koja podržava hendikepe koje imaju društvene grupe s manje kapitala u određenom polju. Simboličko nasilje definira se kao oblik društvene štete „napravljen društvenom akteru s njegovim suučesništvom“ (Bourdieu i Wacquant 1992:167), a važan mu je vid izražavanja socijalna ekskluzija specifičnih populacija iz (sportske) participacije. Dakle, uvjeravanje nekoga da je u redu da se ne konzumiraju zakonska prava o pravu na sudjelovanje u direktnom ili indirektnom upravljanju udrugom građana GNK Dinamo svojevrsni je čin simboličkoga nasilja, koji također može dovesti do fizičkoga. Šantek (2017) naglašava da se jednim od glavnih problema u zbivanjima vezanim za „Dinamo“ pokazuje upravo strukturalno nasilje, na koje se prije ili kasnije odgovara cijelim setom manjih i većih svakodnevnih

---

¹⁴ Naravno, iz druge perspektive, i u djelovanju mnogih navijačkih skupina može se uočiti hegemonijsko djelovanje. Primjerice, pristalica neoliberalne ekonomije lako bi mogao u radu razmatrane zahtjeve udruga navijača „Dinama“ za klubom kao udrugom građana u kojoj je i stvarno realizirana jednakost svih članova i participativna demokracija proglasiti hegemonijskima i isključivima i založiti se za klub kao privatno vlasništvo dioničara.

čina nasilja¹⁵ (Bourdieu 1998:40). O problematičnosti djelovanja struktura ne samo „Dinama“, već i države već je rečeno u prethodnom poglavlju pa angažirani Dinamovi navijači ne skrivaju činjenicu da je njihova loša strukturalna pozicija te način djelovanja državnih i gradskih institucija veliki uzrok njihova nezadovoljstva i načina borbe protiv Dinamove uprave i njegove najmoćnije osobe. Zbog uočenoga isticanja u nizu spomenutih proglašenja značajan problem u hrvatskome kontekstu pokazuje se navijačka percepcija širega sustava, npr. političkoga i pravosudnoga, kao onoga koji podržava, bilo činjenjem bilo nečinjenjem, postojeće strukturalno stanje u nogometu, pa tako i diskriminaciju, izolaciju i društvenu alijenaciju jednoga dijela stanovništva. Upravo u pogledu strukturalnih odnosa i njihovih doprinosa alijenaciji i otuđenju, dobre uvide mogu ponuditi ideje Paula Hocha (1972) i Beroa Rigauera (1981). Naime, prethodno predstavljenim djelovanjem državnih i gradskih institucija potiče se predodžba o šticećenju onih koji imaju moć i kapital, čemu na ruku ide i percipirana društvena asistencija, odnosno prilagodba propisa i zakona tako da odgovaraju pojedinim sportskim savezima, klubovima ili dužnosnicima. Ovo se teorijsko kontekstualiziranje spora članova i navijača Dinama s upravom kluba može zaključiti idejama otpora koje je smislio Michel Foucault. Svojim praksama Uprava potvrđuje Foucaultove riječi da „moć proizvodi [...] realitet; ona proizvodi domene objekata i rituale istine“ (usp. Foucault 1977:194). Vidjeli smo načine na koje to uprava „Dinama“ s pozicije moći pokušava raditi: nastoji uspostaviti dominantni realitet [npr. ustroja kluba i raspodjele dužnosti, opaska GPŠ], proglasiti ga najboljim i nametnuti putem medija i političkih ili pravnih struktura u kojima imaju utjecaj strukturalno slabijima. Razvidno je da u Dinamovu slučaju postoje dva različita viđenja kluba: onaj rane moderne prema kojoj je klub pojava koja postoji radi zajednice, a ne profita („Dinamo – to smo mi“ čuveni je transparent s tribine), te onaj u kojemu je klub prvenstveno shvaćen kao privatni poslovni pothvat zamaskiran u neprofitnu udrugu građana. Prema Foucaultu, otpor disciplini ili vlasti uvijek nastaje, obično lokalno, kad se sukobljavaju novi i stari sustavi znanja ili kada pojedina tijela i sebstva odbijaju biti disciplinirana ili ući u samoanalizu (usp. Foucault 1983:208). Otpor i ovdje (usp. Foucault 1977:95) nastaje da izazove moć, sa svim specifičnostima i agresivnim elementima navijačke supkulture, ali baš je ta agresivnost, jer ju je teško zatomiti u medijima i javnosti, neizmjerljivo važna da navijači uspiju prenijeti svoju poruku.

---

¹⁵ Anonimni recenzent naglasio je mogućnost da se uz tumačenja zasnovana na Bourdieuu u rad uvrsti i ono o razlikovanju deklarativnoga i realnoga diskursa, odnosno diskursa riječi i diskursa prakse. Kako upozorava recenzent, kada navijači upravi kluba spočitavaju korupciju i pravnim je tijelima prijavljuju za kršenje zakona, što bi bio primjer deklarativnoga diskursa, ne mora značiti i da su njihove prakse jedino antikoruptivne i prodemokratske. Znači samo to da u određenom društvenom položaju, u nogometnom habitusu, mogu proizvoditi dispozicije za antikorupcijski aktivizam, demokratičnost, društvenu kritiku itd.

U pogledu razmatranja moći važno je spomenuti da i ovdje istražene navijačke skupine, šire navijači, imaju određenu vrstu moći, koja im i omogućiti djelovanje.¹⁶ No za razliku od klupske elite i društvenih elita s kojima je ona na različite načine povezana, koja posjeduje strukturalnu moć, koja je nevidljiva, fluidna, disperzna, skrivena u strukturama državne i lokalne vlasti, pravnoga i političkoga sustava itd., moć navijačkih skupina je topična, pa i vidljiva, skoncentrirana, korporealna, odatle i nerijetko izražena u nasilnom ponašanju kolektiva, upravo s ciljem da bude viđena i na taj način izrazi svoju moć.¹⁷

Uvelike je prilikom razumijevanja ponašanja navedenih skupina navijača „Dinama“ uporablji i Greenfeldov koncept resentimenta [ressentiment]:¹⁸

„individualno osjećanog i zajednički dijeljenog doživljaja bivanja u stanju frustracije, koji se razvija kad neka skupina ljudi percipira da ono što bi moglo ili trebalo biti 'njihovo' je poražavajuće izkrenuto aktivnostima drugih društvenih kategorija: 'Kreativna moć resentimenta [...] sastoji se u tome da može eventualno voditi do 'transvaluacije vrijednosti', to jest do transformacije na vrijednosnoj skali, koja dovodi do umanjivanja važnosti nekih najvažnijih vrijednosti.' [...] I to sve u kontekstu u kojemu im je] spriječen pristup onome za što im se stalno govori i vjeruje se da je s pravom njihovo“ (Sugden i Tomlinson (2000:90–91).

I te misli Johna Sugdena i Alana Tomlinsona čine nam jasnijim načine na koje duboko nezadovoljstvo skupina navijača „Dinama“ djelovanjem zatvorene upravljačke skupine u klubu može dovesti do zanemarivanja inače važnih vrijednosti te različitih vrsta agresije spram kluba i njegovih dužnosnika, a sve u kontekstu zakonskoga okvira u kojemu je klub kao udruga građana vlasništvo svih njegovih članova.

---

¹⁶ U pogledu razmatranja razlike između strukturalne i topične moći u ovom odlomku autor je iznimno zahvalan anonimnom recenzentu, koji je i sugerirao u radu obradu ove teme, a u velikoj je mjeri i sam u recenziji razradio

¹⁷ Izrazito su vrijedna razmišljanja anonimnog recenzenta o moći navijača i njezinim mogućim transformacijama. Naime, u slučajevima kada navijači svoju topičnu moć upotrijebe protiv elita koje ih diskriminiraju tu moć kao i njihovu praksu možemo predstaviti društveno dobrom, međutim kada tu moć upotrijebe spram nekih drugih društveno marginaliziranih skupina, npr. etničkih ili rodni, to možemo uočiti i kao zlouporabu moći, na sličan način na koji to može raditi i strukturalna moć, a u nekim slučajevima, npr. nacionalizma, topična moć navijača može postati i manifestacija strukturalne moći.

¹⁸ Za sugestiju o izrazitoj interpretativnoj uporablji tekstova Alana Tomlinsona za ovaj rad autor je iznimno zahvalan anonimnom recenzentu.

OPET SMO NA PRVOJ CRTI, ZA DINAMO BORIT ĆEMO SE DO SMRTI – Zaključna razmatranja o utjecaju načina rada institucija na neke aspekte ponašanja navijačkih skupina te utjecaju navijačkih skupina na demokratizaciju društva

Postavljeni cilj ovoga rada bio je steći bolje razumijevanje utjecaja koji ponašanje državnih i gradskih institucija koje su nadležne za nadzor zakonitosti rada GNK Dinamo ima na ponašanje navijača te pritom razmotriti hipoteze kako su uzroci dijela nasilnoga ponašanja navijača strukturalno izazvani, ali i da se u aktivističkom djelovanju mladih kroz navijačke skupine krije potencijal za demokratsko unaprjeđenje društva. Na temelju predstavljenoga u drugom poglavlju može se zaključiti da „Bad Blue Boysi“ i povezane navijačke skupine, poput „Zajedno za Dinamo“ i „Dinamo to smo mi“, smatraju da su diskriminirani i šikanirani kao članovi kluba ili navijači postupcima i ponašanjem uprave Kluba, koje u mnogim elementima ističu kao suprotno relevantnim hrvatskim zakonima i propisima te da otvoreno izražavaju nezadovoljstvo i sumnju spram rada institucija države ili grada koje bi trebale nadzirati zakonitost rada udruge građana GNK Dinamo. Kako navijači organizirani u „Bad Blue Boyse“, „Zajedno za Dinamo“ i „Dinamo to smo mi“ ustrajno i dugotrajno od nadležnoga ureda za udruge Grada Zagreba, državnih institucija (poput sudova, ministarstava, sportske inspekcije ili Državnoga odvjetništva), ali i odgovornih u klubu, traže poštivanje zakona i Statuta, možemo ih uočiti kao promicatelje demokratizacije društva, participativne demokracije posebice, ali i povezanih procesa kao što su dosljedna i neselektivna primjena zakona i propisa, opća transparentnost u poslovanju i radu te borba protiv korupcije i diskriminacije.¹⁹

U pogledu antropoloških i socioloških istraživanja sporta rad je dodatno argumentirao zaključke Srđana Vrcana o izloženosti BBB-a ciljanom klupskom i

---

¹⁹ Recenzenti su s pravom upozorili da je u tekstu potrebno naglasiti da odnos dva ključna aktera, u skladu s kognitivnim principima, ne može biti promatran samo pozitivno – negativno, odnosno bijelo – crno, pri čemu bi se sve pozitivno odnosilo na razmatrane navijačke skupine, a sve negativno na klupske dužnosnike. Kao i uvijek u realnom životu istina se o akterima nalazi negdje na dugačkom pravcu kojega su crno i bijelo samo polovi i izraz je različite mjere ispreplitanja nijansi bijele i crne boje. Primjerice, to što se navijači zalažu za poštivanje u radu spomenutih zakona, ne znači da svjesno ne krše neke druge, ili to što se bore protiv diskriminacije u klubu, ne znači da i sami katkad ne diskriminiraju na tribinama, a s druge strane i da u aktivnostima klupskih dužnosnika može biti nešto pozitivno spram članova kluba i navijača. U ovom je radu naglasak stavljen na dio razloga za nezadovoljstvo navijača, njihov resentiment, i utjecaj koji on uz percipiranu i uz javno, optužbama i optužnicama uočenu, nezakonitost rada nekih klupskih dužnosnika, uz često zakašnjelu reakciju pravne i represivne države, ima na njihovo ponašanje, koje može biti i agresivno, ali je sve više i političko i pravno.

političkom diskriminiranju, etiketiranju i anatemiziranju, ponajprije zbog otpora vrhuški kluba koja je izvršila čin depozicije GNK Dinamo, pri čemu je preuzela potpuno upravljanje klubom kao da je on njihovo privatno vlasništvo, a ne vlasništvo svih članova udruge građana. Potvrđena su i druga istraživanja (Šantek) o tome kako je ponašanje klupske uprave izazvalo nezadovoljstvo i otuđenje angažiranih navijača, doživljaj diskriminacije i obespravljenosti članova kluba te percepciju anomalije vezanu uz nezakonite prakse dužnosnika kluba i neadekvatnih reakcija kakve su pokazale gradske i državne institucije. Konflikt koji posljedično nastaje između uprave kluba i navijača bio je predvidiv sociološkom teorijom (Durkheim), kao i oblici otpora (Goffman, Foucault), pri čemu se u radu uprave kluba mogu iščitati autoritarne tendencije moderne, a u ciljevima otpora navijača participativno-demokratska stremljenja postmoderne. Navijački otpor pri tome otežava hegemonijsko djelovanje elita (Gramsci) u svrhu očuvanja pozicija i potpune kontrole polja koje je GNK Dinamo (Bourdieu). Potvrđeni su i zaključci Sugdena i Tomlinsona²⁰ (2000:91) kako u okolnostima u kojima strukturalni uvjeti vode do izrazito prihvaćene percepcije nejednakosti, resentment postaje katalizator društvenih pokreta i kroz njih poticatelj društvene promjene.

U širem društvenom smislu potvrđuju se nalazi istraživanja prema kojima je mladima u Hrvatskoj (kojima Bad Blue Boysi prosjekom svojih godina pripadaju) korupcija uz mito te neodgovoran i nesavjestan rad pojedinaca jedan od najvećih društvenih problema (Kovačić i Gvozdanović 2017:266) te da je korupcija uz nepotizam i izvrđavanje zakonskih normi (Ilišin i Gvozdanović 2017:364) jedan od najvećih pokazatelja izokrenutih društvenih vrijednosti, osobito elita, koje su spremne koristiti obrasce ponašanja na granici zakonski i etički dopustivoga (Ilišin i Gvozdanović 2017:365), ako im omogućuju stjecanje probitaka, a da nisu sistemski sankcionirani. Namjerno ili ne, ali Bad Blue Boysi su svojom borbom za demokratizaciju i zakonitost rada GNK Dinamo postali i akteri na sceni hrvatskoga civilnog društva i prilično uspješni borci za demokratizaciju zemlje i vladavinu prava u njoj, pri čemu cijena koju su platili kao grupa i pojedinci nije mala.

---

²⁰ Autor iznova zahvaljuje anonimnom recenzentu na sugestiji o interpretativnoj uporabljivosti ideja Alana Tomlinsona u radu.

- ALAČ, Zvonko. 2019. „Dinamo to smo mi: Bandić i dalje štiti kriminal u Dinamu“. *Index.hr*, 29. 3. 2019. URL: <https://www.index.hr/sport/clanak/dinamo-to-smo-mi-bandic-i-dalje-stiti-kriminal-u-dinamu/2074473.aspx> (pristup 19. 8. 2019.).
- BODIN, Dominique. 2013. *Huliganstvo*. Zagreb: Agencija za odgoj i obrazovanje.
- BOURDIEU, Pierre. 1993. *Sociology in Question*. London: Sage.
- BOURDIEU, Pierre. 1998. *Acts of Resistance*. New York: New Press.
- BOURDIEU, Pierre i Loic J. D. WACQUANT. 1992. *An Invitation to Reflexive Sociology*. Cambridge: Polity.
- BREBER, Matko i HINA. 2019. „Mamić 'Jedan od korumpiranih sudaca je šef Vrhovnog suda Đuro Sessa! Tužiteljstvo BiH 'Nema uvjeta za izručenje Mamića Hrvatskoj!'“ . *Jutarnji.hr*, 23. 7. 2019. URL: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/mamic-jedan-od-korumpiranih-sudaca-je-sef-vrhovnog-suda-duro-sessa-tuziteljstvo-bih-nema-uvjeta-za-izrucenje-mamica-hrvatskoj/9155531/> (pristup 19. 8. 2019.).
- DELAČ, Hrvoje. 2020. „Zdravko Mamić otkrio detalje rastanka s Bjelicom: 'Ovo prvi put govorim!'“ . *Vecernji.hr*, 22. 5. 2020. URL: <https://www.vecernji.hr/sport/zdravko-mamic-otkrio-detalje-rastanka-s-bjelicom-ovo-prvi-puta-govorim-1404471> (pristup 24. 5. 2020.).
- Dinamo to smo mi. 2019a. „Mogući povratak Zorana Mamića je ruganje Dinamovcima, ali i hrvatskim zakonima“. *Dinamo – to smo mi*. URL: <https://dinamosmomi.com/2019/05/30/moguci-povratak-zorana-mamica-je-ruganje-dinamovcima-ali-i-hrvatskim-zakonima/> (pristup 30. 7. 2019.).
- Dinamo to smo mi. 2019b. *Dinamo – to smo mi*. URL: <https://dinamosmomi.com> (pristup 30. 7. 2019.).
- Dinamo to smo mi. 2019c. „Uskok potvrdio: Neprofitna organizacija GNK Dinamo je vlasništvo svih njezinih članova“. *Dinamo – to smo mi*. URL: <https://dinamosmomi.com/2018/11/30/uskok-portvrdio-neprofitna-organizacija-gnk-dinamo-je-vlasnistvo-svih-njezinih-clanova/> (pristup 8. 8. 2019.).
- Dinamo to smo mi. 2019d. „Dinamo to smo mi' prijavio Sportskoj inspekciji predsjednika Uprave Dinama: Izbacite ga iz sporta“. *Dinamo – to smo mi*. URL: <https://dinamosmomi.com/2018/12/17/dinamo-to-smo-mi-prijavio-sportskoj-inspekciji-predsjednika-uprave-dinama-izbacite-ga-iz-sporta/> (pristup 8. 8. 2019.).
- DOKLER, Borivoje. 2003. „Mamiću dozvoljena gradnja Twinsa“. *Nacional.hr*, 10. 10. 2003. URL: <http://arhiva.nacional.hr/clanak/4464/mamicu-dozvoljena-gradnja-twinsa> (pristup 19. 8. 2019.).
- FOUCAULT, Michel. 1977. *Discipline and Punish*. London: Peregrine.
- FOUCAULT, Michel. 1983. The subject and power. U *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*, ur. H. L. Dreyfus i P. Rabinow. Chicago: University of Chicago Press, 208–226.

- GIULIANOTTI, Richard. 2005. *Sport: A Critical Sociology*. Cambridge: Polity Press.
- GOFFMAN, Erving. 1967. *Interaction Ritual: Essays in Face-to-Face Interaction*. Chicago: Aldine.
- Gol.hr. 2018. „Predstavljena udruga Dinamo to smo mi, evo što žele i koji su im glavni ciljevi“. *Gol.hr*, 16. 4. 2018. URL: <https://gol.dnevnik.hr/clanak/nogomet/predstavljena-udruga-dinamo-to-smo-mi-evo-sto-zele-i-koji-su-im-glavni-ciljevi---513938.html> (pristup 8. 8. 2019.).
- GRAMSCI, Antonio. 1971. *Selections from the Prison Notebooks*. London: Lawrence & Wishart.
- HOCH, Paul. 1972. *Rip Off the Big Game*. Garden City: Doubleday.
- ILIŠIN, Vlasta i Anja GVOZDANOVIĆ. 2017. „Vrijednosti, (ne)zadovoljstvo životom i percepcija budućnosti mladih“. U *Generacija osujećenih. Mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, ur. Vlasta Ilišin i Vedrana Spajić Vrkaš. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 347–377.
- KOVAČIĆ, Marko i Anja GVOZDANOVIĆ. 2017. „Poznavanje generacijskih problema i potreba kao temelj kvalitetne politike za mlade u Hrvatskoj“. U *Generacija osujećenih. Mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*, ur. Vlasta Ilišin i Vedrana Spajić Vrkaš. Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, 261–291.
- LALIĆ, Dražen. 2018. *Nogomet i politika. Povijest i suvremenost međudnosa u Hrvatskoj*. Zagreb: Fraktura.
- Nacional.hr. 2016. „Nakon dugih šest godina. Bad Blue Boysi prekidaju bojkot i vraćaju se na maksimirski sjever“. *Nacional.hr*, 8. 9. 2016. URL: <https://www.nacional.hr/nakon-dugih-sest-godina-bad-blue-boysi-prekidaju-bojkot-i-vracaju-se-na-maksimirski-sjever/> (pristup 2. 8. 2019.).
- NIČOTA, Tomo. 2019. „Video: BBB-i provalili na Dinamovu utakmicu, prekršili 'primirje' i otkrili planove za novu sezonu. Jedna je scena podsjetila na pravi akcijski film...“. *Sportske novosti*, 6. 7. 2019. URL: <https://sportske.jutarnji.hr/nogomet/navijaci/video-bbb-i-provalili-na-dinamovu-utakmicu-prekrusili-primirje-i-otkrili-planove-za-novu-sezonu-jedna-je-scena-podsjetila-na-pravi-akcijski-film/9086423/> (pristup 1. 8. 2019.).
- NUMERATO, Dino. 2018. *Football Fans, Activism and Social Change*. London: Routledge.
- PRNJAK, Hrvoje. 1997. *Bad Blue Boys – prvih deset godina*. Zagreb: Marjan express.
- R. D. 2020. „U Dinamu pokušali objasniti tko vodi klub: 'Mamić nije imao izbora, morao se složiti'“. *Index.hr*, 28. 3. 2020. URL: <https://www.index.hr/sport/clanak/u-dinamu-pokusali-objasniti-tko-vodi-klub-mamic-nije-imao-izbora-morao-se-sloziti/2170013.aspx> (pristup 24. 5. 2020.).
- R. I. 2019. „Slavko Goluža i Kolindin donor ulaze u Dinamo“. *Index.hr*, 18. 2. 2019. URL: <https://www.index.hr/sport/clanak/slavko-goluza-i-kolindin-donor-ulaze-u-dinamo/2065021.aspx> (pristup 16. 8. 2019.).
- RAŠETA, Boris. 2018. „Mamićeva mreža: 100 njegovih ljudi na sudu i u policiji“. *Express*, 6. 6. 2018. URL: <https://www.express.hr/top-news/mamicева-mreža-100-njegovih-ljudi-na-sudu-i-u-policiji-11707> (pristup 19. 8. 2019.).

- RIGAUER, Bero. 1981. *Sport and Work*. New York: Columbia University Press.
- RTL.hr. 2020. „Antolić: Zdravko Mamić je savjetnik kluba, ali ovu odluku je donijela Uprava“. *RTL.hr*, 28. 3. 2020. URL: <https://www.rtl.hr/vijesti-hr/video/sport/376035/antolic-zdravko-mamic-je-savjetnik-kluba-ali-ovu-odluku-je-donijela-uprava/> (pristup 24. 5. 2020.).
- SPAAIJ, Ramon. 2006. *Understanding Football Hooliganism*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Sportske novosti. 2011. „Foto. Bad Blue Boysi podnijeli kaznenu prijavu protiv čelnika Dinama: Vrijeme je da se stvari pomaknu s mjesta“. *Jutarnji.hr*, 15. 12. 2011. URL: <https://www.jutarnji.hr/sport/nogomet/foto-bad-blue-boysi-podnijeli-kaznenu-prijavu-protiv-celnika-dinama-vrijeme-je-da-se-stvari-pomaknu-s-mjesta/1738941/> (pristup 3. 8. 2019.).
- Sportski.net. 2017. „Vapaji Zdravka Mamića: Nastradao sam isključivo zbog predsjednice Koliinde Grabar-Kitarović i HDZ-a“. *Net.hr*, 7. 6. 2017. URL: <https://net.hr/sport/nogomet/nastradao-sam-iskljucivo-zbog-predsjednice-koliinde-grabar-kitarovic-i-hdz-a/#> (pristup 19. 8. 2019.).
- SUGDEN, John i Alan TOMLINSON. 2000. „Football, resentment and resistance in the break-up of the former Soviet Union“. *Culture, Sport, Society*, vol. 3/2:89–108. DOI: <https://doi.org/10.1080/14610980008721872>
- ŠANTEK, Goran-Pavel. 2017. *Dinamo – to smo mi! Antropološki ogledi o Dinamu i njegovim navijačima*. Zagreb: FF-press. DOI: <https://doi.org/10.17234/9789531757584>
- Vecernji.hr. 2019. „Huligani palili po Zagrebu i prijetili Zdravku Mamiću: Gorjet će cijeli grad“. *Vecernji.hr*, 20. 6. 2019. URL: <https://www.vecernji.hr/sport/huligani-palili-po-zagrebu-i-prijetili-zdravku-mamicu-gorjet-ce-cijeli-grad-1327200> (pristup 30. 7. 2019.).
- VRCAN, Srđan. 2003. „Neobičan sukob: Predsjednik Republike protiv navijačkog plemena“. U *Nogomet – politika – nasilje. Ogledi iz sociologije nogometa*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo, 201–230.
- Zajedno za Dinamo. 2010. *Peticija*. URL: <http://www.gopetition.com/petition/39807.html> (pristup 3. 6. 2010.).

"There are Laws Stronger than Prescribed". A contribution to research on the struggle of Dinamo Zagreb supporters for their club, and its social significance

Goran-Pavel Šantek

The aim of this paper is to provide a better understanding of how the practices of state and city institutions, whose duty is to ensure that FC Dinamo Zagreb operates in accordance with national laws, affect the behavior of supporters. Besides that, it checks hypotheses that parts of fans aggressive behavior are structurally caused, and that in activist practices of fans, there is also a potential for the democratization of society. As supporter groups Bad Blue Boys, Together for Dinamo and We Are Dinamo persistently ask state and city institutions to observe the law, they can be seen as actors in the democratization of society, and close processes like unselective law enforcing and fights against corruption and discrimination.

Keywords: *Dinamo, football fans, sport, discrimination, democratization*

Articles published in this journal are Open Access and can be distributed under the terms and conditions of the Creative Commons license Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)